

พระสงฆ์กับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กเยาวชนกลุ่มเปราะบาง: ประสบการณ์
การพัฒนาชุมชนวัดใหม่สี่หมื่น อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
**Monks and Promoting the Quality of Life of Vulnerable Youth Groups:
Experience from Wat Mai Si Muen Community Development, Damnoen
Saduak District, Ratchaburi Province**

นิภาวรรณ เจริญลักษณ์^{1*}, ชัชวาล แอร่มหล้า¹, ภาณิกานต์ คงนันทะ¹,
ประภัสสร มีน้อย¹, เนตรตะวัน โสมนาม¹

Nipawan Charoenlak^{1*}, Chachawan Aramlar¹, Panikarn Khongnantha¹,
Prapatsorn Meenoi², Nettawan Somnam¹

Received: 30 November 2022

Revised: 2 February 2023

Accepted: 7 March 2023

บทคัดย่อ

กระบวนการของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประเทศยุคการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีการบูรณาการในทุกๆ ด้านเพื่อรองรับปัญหาต่างๆ ที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา วัดเป็นศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิตของประชาชนที่สำคัญของประเทศไทย บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพระสงฆ์กับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กเยาวชนกลุ่มเปราะบางประสบการณ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของวัดใหม่สี่หมื่น อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม โดยใช้แนวคำถามแบบมีเค้าโครง กลุ่มตัวอย่างคือพระสงฆ์จำนวน 1 รูป เด็กและเยาวชนจำนวน 10 คน เป็นการเลือกแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกของผู้ให้ข้อมูลคือ (1) เป็นผู้มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนอย่างน้อย 3 ปี (2) สามารถให้ข้อมูลระหว่างการสนทนาและหลังการสนทนาเพื่อให้ข้อมูลครบถ้วน และ (3) ยินดีให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ตรวจสอบด้วยเทคนิคสามเส้า และนำเสนอเชิงพรรณนา จากการศึกษาพบว่า พระสงฆ์วัดใหม่สี่หมื่น อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ได้ยึดหลักการอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อ เคารพในความแตกต่างของกันและกัน และสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน มีเป้าหมายหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ กาย จิตใจ สังคม และปัญญา และมีแนวทางการพัฒนา 3 ด้าน คือ 1) ความเท่าเทียม 2) ความหลากหลาย และ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้กับเด็กและเยาวชนกลุ่มเปราะบางให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต, การพัฒนาชุมชน, เด็กและเยาวชนกลุ่มเปราะบาง

¹ อาจารย์ประจำ, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

¹ Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Muban Chombueng Rajaphat University

* Corresponding Author's Email: ncharoenlak@gmail.com

Abstract

The paradigm of improving the quality of life of a changing country must be integrated in all aspects to accommodate complex and ever - changing issues. The temple is an important center for community development and quality of life for the people of Thailand. This article aims to study monks and the quality of life promotion for vulnerable youth groups, the experience of improving the quality of life of Wat Mai Si Muen, collected data by interviews and focus groups. The tool was a structured guideline of questions. The sample consisted of 1 monk, 10 children and youths, by purposive selection. The criteria for selecting informants were. - 1) being involved in the quality of life development for children and youth for at least 3 years, 2) being able to provide information during and after the conversation in order to complete the information, and 3) willing to provide information according to the objectives of the study. Data were analyzed by content analysis and check with the triangulation technique. and descriptive presentation. The study found that Wat Mai Si Muen, Damnoen Saduak District, Ratchaburi province had adhered to the principles of coexistence with love, kindness, generosity, respect for each other's differences, and creative learning together. The main goal was to improve the quality of life, namely physical, mental, social and intellectual, and had three development approaches. - 1) equity, 2) diversity, and 3) community engagement. applied to promote the quality of life for vulnerable youth groups enabling them to coexist peacefully.

Keywords: Quality of life, community development, vulnerable youth groups

บทนำ

ประเทศไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับในฐานะเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (International Covenant on Economic Social and Cultural Rights - ICESCE) เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2542 สาระหลักคือ การให้ความสำคัญกับสิทธิของทุกคนในการศึกษา โดยเน้นให้เกิดการพัฒนาบุคลิกภาพของมนุษย์ และความสำนึกในศักดิ์ศรีของตนอย่างบริบูรณ์ เพิ่มพูนความเคารพในสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน อีกทั้งยังเน้นว่าการศึกษจะต้องทำให้ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องส่งเสริมความเข้าใจ ความอดกลั้น และมิตรภาพระหว่างชาติ และกลุ่มเชื้อชาติ ชนกลุ่มน้อย หรือกลุ่มศาสนาทั้งปวง

โดยสานต่อถึงกิจกรรมของสหประชาชาติในการชำระไว้ซึ่งสันติภาพ (ทรงชัย ทองปาน และสิริจิตต์ เดชอมรชัย, 2565, หน้า 29 - 30) การตระหนักถึงสิทธิมนุษยชน การอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อ เคารพในความแตกต่างของกันและกัน และสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งหมดเป็นหลักการพื้นฐานที่ตั้งอยู่บนคุณธรรมพื้นฐาน โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาได้ให้เป็นแนวปฏิบัติตามวิถีพุทธของสังคมไทยมาโดยตลอด ดังปรากฏในหลักพรหมวิหารธรรม 4 สังคหวัตถุ 4 เป็นต้น อีกทั้งบนวิถีความเป็นชุมชน (community) มืองค์ประกอบสำคัญคือ การมีการผลิต มีการบริโภค และมีการจัดจำหน่ายจ่ายแจก (production, consumption and distraction) การมีการถ่ายทอดความรู้และระเบียบ

ปฏิบัติทางสังคม (sectionalization process) การควบคุมการกระทำของสมาชิกและมีข้อตกลงในการใช้ชีวิตร่วมกัน (social control) การให้สมาชิกทำกิจกรรมร่วมกัน (social participation) และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยมีเป้าหมายคือความสำเร็จของแต่ละบุคคล (mutual support) (สุรพล พยอมแย้ม, 2556, หน้า 21 - 26) การดำรงของสมาชิกในชุมชนทั้งที่อยู่ดั้งเดิมและผู้เข้ามาพักอาศัยด้วยการพึ่งพาอาศัยกันและกัน การดูแลบนพื้นฐานของศักยภาพและความต้องการที่เหมาะสม โดยการอาศัยความร่วมมือทุกภาคส่วนจึงเป็นกระบวนการสำคัญ

จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคกลางแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 อำเภอ 101 ตำบล 977 หมู่บ้าน และการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น แบ่งออกเป็น องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 4 แห่ง เทศบาลตำบล 30 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 77 แห่ง โดยสภาพบริบทของพื้นที่มีอาณาเขตพื้นที่ติดกับประเทศพม่าโดยมีเทือกเขาตะนาวศรีเป็นแนวพรมแดนสันปันน้ำรวมความยาว 73 กิโลเมตรจากการสำรวจปี 2560 พบว่าแรงงานต่างด้าว ที่ถูกกฎหมายและได้รับอนุญาตให้ทำงานในจังหวัดราชบุรี จำนวน 47,584 คน แยกเป็นประเภทชั่วคราว (มาตรา 9) จำนวน 626 คน ประเภทส่งเสริมการลงทุน (มาตรา 12) จำนวน 103 คน ประเภทชนกลุ่มน้อย (มาตรา 13) จำนวน 3,988 คน นำเข้า MOU จำนวน 5,972 คน และพิสูจน์สัญชาติ (พม่า ลาว กัมพูชา) จำนวน 36,895 คน ส่วนจำนวนแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ (พม่า ลาว กัมพูชา) จำนวน 42,867 คน (พม่า จำนวน 38,222 คน, ลาว จำนวน 1,509 คน และกัมพูชา จำนวน 3,136 คน) (กลุ่มยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนา, 2560) ภาพรวมของจังหวัดจะเห็นได้ว่ามีกลุ่มแรงงานที่อาศัยทำงานกระจายไปตามพื้นที่ต่าง ๆ นอกจากนี้

ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่อำเภอชายขอบของจังหวัด พื้นที่จังหวัดราชบุรีจึงเป็นจังหวัดที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรมทั้งประชาชนที่อยู่จังหวัดและที่เข้ามาใช้แรงงานในพื้นที่ รวมถึงเด็กและเยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ในพื้นที่ชายขอบของจังหวัดเป็นจำนวนมาก สำหรับวัดใหม่สี่หมื่นตั้งอยู่ตำบลสี่หมื่น อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรีสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ปัจจุบันเป็นศูนย์ดูแลเด็กและเยาวชนกลุ่มเปราะบาง (vulnerable groups) โดยเฉพาะบุตรหลานของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่จังหวัดราชบุรี โดยใช้ฐานคิดตามหลักพุทธธรรมและบูรณาการหลักการบริหารงานสวัสดิการสังคม (social welfare administration) คู่ขนานกันไปเพื่อดูแลผู้ด้อยโอกาสเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นสมาชิกที่ดีในชุมชน และอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับสังคม

จากความสำคัญและประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาประสิทธิภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตของวัดใหม่สี่หมื่น อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมายรวมถึงแนวทางการบูรณาการพุทธธรรมกับการดูแลเด็กและเยาวชนกลุ่มเปราะบางว่าเป็นอย่างไร ผลการศึกษาจะเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพื้นที่อื่น ๆ ที่มีบริบทและประเด็นปัญหาใกล้เคียงกันต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อศึกษาพระสงฆ์กับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กเยาวชนกลุ่มเปราะบาง ประสิทธิภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตของวัดใหม่สี่หมื่น อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี

ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตข้อมูลที่คณะผู้วิจัยได้นำมาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ข้อมูลบริบทของวัดใหม่สี่หมื่น และประสบการณ์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กเยาวชนกลุ่มเปราะบางของวัดใหม่สี่หมื่น อำเภอคำเม็งสะดวก จังหวัดราชบุรี ทั้งนี้ได้เจาะจงช่วงเวลาการดำเนินการของทางวัดช่วงระยะเวลาปีพุทธศักราช 2564 - 2565

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง: บริบทของพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคมไทย

ในส่วนนี้เป็นการทบทวนทฤษฎีที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะพระพุทธศาสนากับสังคมไทย ซึ่งครอบคลุมมิติของบทบาทพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย บทบาทของพระสงฆ์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ดังนี้

“พระพุทธศาสนา” ตามความหมายแล้วหมายถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาตั้งแต่อดีตและสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ตามความเชื่อของชาวพุทธแล้วพระพุทธศาสนาได้ถือกำเนิดเมื่อคราวพระพุทธเจ้าได้เดินทางไปแสดงธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกให้แก่กลุ่มปัญจวัคคีย์ ซึ่งเดิมเคยอุปฐากก่อนการตรัสรู้ หลักธรรมที่พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนคือ “พระธรรมจักรกัปปวัตตนสูตร” หลังการแสดงพระธรรมเทศนาได้เกิดพระสงฆ์ขึ้นเป็นรูปแรก และนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดพระพุทธศาสนาในโลกเป็นครั้งแรกตั้งแต่นั้นมา ความสมบูรณ์ขององค์กรทางพุทธศาสนาครบถ้วนเมื่อเกิดพุทธบริษัท 4 กล่าวคือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา และที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของการเป็นศาสนาคือ ศาสนพิธี ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน และกิจการต่างๆ ทางพุทธศาสนา

บทบาทหลักของพระพุทธศาสนาและได้ส่งต่อให้กับพระสงฆ์ผู้นำของพุทธบริษัท 4 เป็นบทบาทในการถือกุศลต่อสังคมนั้น การประกาศธรรมคำสอนของพระศาสดาเป็นการแสดงบทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์ การเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้วแล้วเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ที่กำลังเผชิญอยู่ในสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งนี้ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของสงฆ์ที่ได้อบรมและพัฒนาตนเองเป็นอย่างดีแล้วมุ่งบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยมีฐานะและความเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากประชาชนโดยเพศสภาพและการมีพระธรรมวินัยเป็นเครื่องธำรงตน เหตุนั้น พระสงฆ์จึงได้รับการยกย่องจากประชาชน ชุมชนและสังคมมาโดยตลอดให้อยู่ในฐานะที่เป็นที่เคารพยกย่องและสักการะบูชา และการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ กล่าวโดยสรุปแล้ว บทบาทของพระพุทธศาสนากับสังคมไทย (โยตะ ชัยวรมันกุล, 2563, หน้า 157 - 158) มีดังนี้

1) ลักษณะของบทบาทเชิงอุดมคติ
บวญิติการดำเนินชีวิตของคนไทยที่มีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานนั้นได้ส่งผลให้เกิดกระบวนการอบรมบ่มเพาะ (socialization) ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนและสังคม กล่าวโดยลักษณะอุดมคตินี้สามารถสรุปลักษณะบทบาทพระสงฆ์ที่เอื้อต่อสังคมและชุมชน โดยเฉพาะประเด็นการสังเคราะห์ที่ถือกุศลต่อชุมชน และสังคมได้เป็น 3 ลักษณะ คือ (1) *การเป็นหลักธรรมที่มุ่งปฏิบัติดี* กล่าวคือ พระสงฆ์ต้องเป็นผู้สำรวมอินทรีย์เพื่อให้อยู่ในสมณสารูป คือ สำรวมกาย วาจา และใจ เป็นผู้ที่ตั้งมั่นในพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ได้บัญญัติไว้ จนส่งผลให้เป็นผู้มีกิริยาที่สมควรแก่การยกย่อง วาจาที่ดี งดงามเหมาะแก่การเรียนรู้ สงบนิ่งเป็นปราชญ์ที่สุขุม ผ่องใส สุขุมเยือกเย็นด้วยจิตที่ฝึกฝนดีแล้ว และ

เป็นที่น่าเคารพนับถือ (2) *การเป็นผู้มุ่งปฏิบัติตรง* คือ มุ่งมั่นต่อการปฏิบัติตามแนวทางหลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ได้บัญญัติไว้ ทั้งประโยชน์ที่เป็นเชิงอุดมคติ และประโยชน์ในปัจจุบันที่จะต้องเอื้อเพื่อต่อความเดือดร้อน สุขทุกข์ของประชาชนไปพร้อมๆ กัน (3) *การเป็นผู้ที่มุ่งปฏิบัติเพื่อรู้* *แจ้งถึงหลักธรรม* กล่าวคือ การเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อให้เกิดความรู้แจ้ง มุ่งการหลุดพ้นจากความทุกข์ตามคติทางพุทธศาสนา ปฏิบัติศีลอย่างหมดจดครบถ้วน สมานเพื่อธำรงตนให้อยู่กับปัจจุบันอย่างมีความสุข และสร้างปัญญาด้วยความพากเพียรทั้งหมดเป็นเครื่องหล่อหลอมและได้ส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำของชุมชนมาโดยตลอด

2) ลักษณะของบทบาทด้านความคาดหวังของชุมชนและสังคม บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนจะแบ่งออกมาเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ (1) *ลักษณะที่เป็นบทบาทหลัก* หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นเฉพาะของพระสงฆ์ กล่าวคือ การเป็นผู้นำชุมชนที่มุ่งการอบรมกล่อมเกลาจิตวิญญาณเพื่อให้เกิดความหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดด้วยการปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาน และปัญญา (ไตรยางค์สิกขา) ให้เกิดความสมดุล และเหมาะสมกับการดำเนินชีวิต และ (2) *ลักษณะที่เป็นบทบาทรองของภารกิจ* โดยพื้นฐานคือการเป็นผู้นำของชุมชนทั้งด้านการปฏิบัติและดำรงชีพบนเส้นทางสายกลาง บนพื้นฐานของการดำเนินชีวิตที่ปกติ พระสงฆ์จะเป็นแบบอย่างในการเป็นผู้เอื้อเพื่อการนำพาการสั่งสมและสร้างสรรค์วัฒนธรรมให้เกิดขึ้นส่งต่อให้กับลูกหลานของชุมชนและสังคม ในยามวิกฤติหรือสถานการณ์ไม่ปกติ พระสงฆ์จะต้องเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและทำการปฏิบัติในการนำพาประชาชนให้เกิดความสามัคคี ความเชื่อมั่น และการธำรงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อให้ฝ่าฟันวิกฤติต่างๆ ให้ผ่านพ้นไปได้ เช่น วิกฤติ

ทางสงครามในอดีตที่ปรากฏหลักฐานว่าพระสงฆ์เป็นผู้นำในการสร้างขวัญกำลังใจ พระสงฆ์เป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมเพื่อเสริมแรงบันดาลใจกับให้ประชาชน เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนนี้คณะผู้วิจัยได้ใช้เป็นกรอบคิดเบื้องต้นในการศึกษา และเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ข้างต้น

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (qualitative research) ใช้วิธีการศึกษาโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (in - depth interview) สนทนากลุ่ม (focus group discussion) และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (participation observation) และเครื่องมือที่ใช้คือแนวคำถาม (guidelines) มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดตามวัตถุประสงค์ มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (documentary research) ซึ่งข้อมูลเบื้องต้นคือข้อมูลบริบทของพื้นที่จังหวัดราชบุรีที่เกี่ยวข้อง จากนั้นเป็นการศึกษาพื้นที่เป้าหมาย ทั้งหมดได้เป็นองค์ความรู้เบื้องต้น และเป็นแนวคิดในการศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่คณะผู้วิจัยได้กำหนดเอาไว้

ขั้นตอนที่ 2 ในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาภาคสนามผ่านการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่กลุ่มเป้าหมายเพื่อเก็บข้อมูล การสังเกตการณ์พื้นที่จริงเพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างรอบด้าน โดยได้รับความอนุเคราะห์จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดในการอำนวยความสะดวกและประสานงานการลงพื้นที่ ตลอดจนได้ร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ 3 เป็นขั้นตอนต่อเนื่องจากขั้นตอนที่ 2 โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) จากข้อมูลทั้งหมดที่ได้ และได้มีการตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยเทคนิคสามเส้า (triangulation technique)

ขั้นตอนที่ 4 เป็นการเรียบเรียง และนำเสนอผลการศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ได้กำหนดไว้

ผลการศึกษา

จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วมพบว่า

1. บริบทและพัฒนาการ บริบทของพื้นที่วัดใหม่สี่หมื่นอยู่เลขที่ 95 หมู่ 1 ตำบลสี่หมื่น อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี เป็นวัดที่สังกัดคณะสงฆ์มหานิกายของคณะสงฆ์ไทย จากประวัติศาสตร์บอกเล่า (oral history) พบว่าวัดใหม่สี่หมื่นเป็นวัดของชุมชนดั้งเดิมที่ก่อตั้งเมื่อประมาณ พุทธศักราช 2337 และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. 2470 ตามตำนานจากรุ่นต่อรุ่นชื่อ “วัดใหม่สี่หมื่น” มาจากเชื่อว่าเดิมพื้นที่ชุมชนบริเวณที่ตั้งของวัดมีวัวฝูงจำนวนมากถึง 40,000 ตัวซึ่งชุมชนถิ่นนี้ได้เลี้ยงไว้และลงมาตีเมื่อกินน้ำบริเวณนี้อยู่เสมอๆ และพื้นที่จากรอยเหยียบย่ำของวัวดังกล่าวส่งผลให้เป็นคลอง และเกิดน้ำขังเป็นที่มาของการไหลผ่านของน้ำ และเป็นที่มาของชื่อว่า “คลองสี่หมื่น” และตั้งชื่อตำบลตามสถานที่เป็น “ตำบลสี่หมื่น” เช่นเดียวกับ “วัดใหม่สี่หมื่น” ซึ่งเป็นวัดของชุมชน ซึ่งปัจจุบันมีพระปลัดญาณเดช จนฺทโสภโณ (จันทร์คง) จบการศึกษานักธรรมชั้นเอก และปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ) เป็นเจ้าอาวาส โดยดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2552 เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังเป็นพระนักพัฒนา

ที่ได้รับการยกย่องนับถือของประชาชนและคณะสงฆ์ ดังจะเห็นได้จากการได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์ในการดำรงตำแหน่ง เช่น กรรมการสนามหลวงแผนกนักธรรม เป็นพระสอนศีลธรรมประจำโรงเรียน เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเนกขัมมาราม และได้รับการแต่งตั้งเป็นพระกรรมวาจาจารย์ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังได้รับรางวัลด้านการพัฒนาต่างๆ เช่น ได้รับประกาศเกียรติคุณผู้นำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา (เสาเสมาธรรมจักร) สาขาสงเคราะห์ประชาชนและชุมชนรางวัลธรรมจักรทอง สาขาทำประโยชน์ด้านสาธารณูปการและการพัฒนาชุมชนดีเด่น และรางวัลอัครบุคคลแห่งชาติ (พรหมนาคา) สาขาเกียรติคุณ ผู้นำคุณประโยชน์ต่อศาสนา สังคม และประเทศชาติดีเด่น เป็นต้น ผลรางวัลต่างๆ ได้สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของพระสงฆ์ทำหน้าที่เกื้อกูลชุมชนและสังคม โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนทุกระดับ

1.1 จุดเริ่มต้นและแรงบันดาลใจ

การได้มีโอกาสทำงานใกล้ชิดพระผู้ใหญ่กับการทำหน้าที่ในฐานะพระเลขาพระผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเนกขัมมาราม กล่าวคือ พระครูไพศาลพัฒนาภรณ์ (หลวงพ่อบุญ สมฺปโน) อดีตเจ้าอาวาสวัดเนกขัมมาราม อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ด้วยความเมตตาธรรมของท่านจึงได้รับเด็กที่อยู่ในชนบทพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรีซึ่งยากจนและไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยท่านได้รับมาอุปการะดูแลในวัดเนกขัมมาราม และการได้รับหน้าที่เป็นพระพี่เลี้ยงคอยดูแลเด็กและเยาวชน รวมถึงได้สอนเด็ก ๆ ในโรงเรียนในฐานะครูสอนศีลธรรมอย่างต่อเนื่อง จากประสบการณ์ที่ดีอีกทั้งเคารพเลื่อมใสต่อปณิธานของอดีตเจ้าอาวาสวัดเนกขัมมารามที่ให้ความสำคัญกับ “การศึกษา”

ปรารถนาที่จะให้เด็กเยาวชนได้รับโอกาสทางการศึกษาจึงได้ไปรับมาดูแลและให้การศึกษาเมื่อได้รับโอกาสเป็นเจ้าของวัดใหม่สี่หมื่น นอกจากการบริหารคณะสงฆ์ในปกครองแล้ว จึงได้รับเด็กเยาวชนเข้ามาดูแลสืบสานตามแนวทางของบูรพาจารย์ที่ได้นำทางเอาไว้ ดังคำปรารภว่า “เป็นครูสอน ศาสนา สังคม ภาษา ไทย หลวงพ่อทำงานนี้ตั้งแต่อายุ 19 ปี ทำมา มากกว่า 19 ปี ได้ฉายาว่า หลวงพ่อองค์ดำ ต่อมาหลวงพ่อบุญเจ้าอาวาสวัดเนกขัมมารามได้มรณภาพ ก็ได้สืบทอดต่อตั้งแต่นั้นมา” (สัมภาษณ์ตัวแทนพระสงฆ์, 2 ตุลาคม 2565) เด็กและเยาวชนที่จะรับเข้ามาอุปการะมีฐานะยากจน แต่มีความตั้งใจที่จะศึกษาเล่าเรียน และที่สำคัญคือพ่อแม่ผู้ปกครองจะต้องอนุญาตก่อน จากนั้นทางวัดจะรับเข้ามาดูแลต่อ ปัจจุบันเด็กและเยาวชนที่อยู่ในความดูแลของวัดใหม่สี่หมื่นมีจำนวน 106 คน (สัมภาษณ์เด็กและเยาวชน, 2 ตุลาคม 2565)

1.2 แนวทางการดำเนินการ

(1) *การเตรียมการ* จุดมุ่งหมายสำคัญที่เจ้าอาวาสได้รับช่วงต่อจากอดีตเจ้าอาวาสวัดเนกขัมมารามที่ต้องการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาเพื่อให้ได้รับการศึกษาที่ดีขึ้น ดันทุนประสบการณ์การบริหารจัดการรวมถึงแนวทางการดูแลเด็กและเยาวชนได้ถูกนำมาใช้บริหารจัดการที่วัดใหม่สี่หมื่น ปัจจัยสำคัญที่ต้องคำนึงถึงคือ *ประการแรก* “ผู้ดูแลหลักและเครือข่ายร่วมดูแล” ซึ่งจะต้องเป็นผู้ร่วมดำเนินการ โดยเจ้าอาวาสเป็นผู้นำหลักกับภารกิจทั้งหมด มีคณะสงฆ์ คณะกรรมการวัด และแกนนำชุมชนรอบๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ *ประการที่สอง* “งบประมาณและค่าใช้จ่าย” เป็นเงินที่ได้รับการบริจาคจากพุทธศาสนิกชนที่ต้องการช่วยเหลือคณะสงฆ์ และคณะกรรมการ

ประการที่สาม “เสนาสนะที่พักอาศัย” โดยสถานที่หลักคือศาลาการเปรียญของวัดมีการแบ่งโซนพื้นที่แบ่งเป็นชายและหญิง เน้นความปลอดภัยและการดูแลซึ่งกันและกันได้อย่างสะดวก และ “การจัดการภายในวัด” เน้นแบบช่วยเหลือและมอบหมายให้คณะสงฆ์ภายในวัดช่วยสอดส่องดูแลอย่างใกล้ชิดโดยเจ้าอาวาสเป็นผู้กำกับดูแลทุกๆ ด้านอย่างใกล้ชิดเช่นกัน ในด้านการจัดการได้มีการแบ่งความรับผิดชอบ คือ (1) กลุ่มเด็กเล็กที่ยังช่วยเหลือตัวเองไม่ได้มากนัก จะพักโรงนอนสำหรับเด็กเล็ก มีพี่เลี้ยงซึ่งเป็นรุ่นพี่ที่อยู่มาก่อนประมาณ 4 - 5 คน คอยดูแลการใช้ชีวิตประจำวัน (2) กลุ่มเด็กและเยาวชนผู้หญิง จะมีห้องพักเป็นสัดส่วน นอนห้องเดียวกันประมาณห้องละ 6 - 7 คน มีเตียง 2 ชั้นมีพัดลม ห้องน้ำแยกจากห้องนอน แยกเฉพาะผู้หญิง และ (3) กลุ่มเด็กและเยาวชนผู้ชาย นอนในบริเวณวัดตามอริยาศัย เช่น นอนที่ศาลาการเปรียญ หรือในศาลาต่างๆ ตามบริเวณวัด ทั้งนี้ต้องอยู่ในสถานที่ปลอดภัยและเจ้าอาวาสได้อนุญาต

(2) *การดำเนินงาน* เป็นการดูแลตามสถานการณ์และปัญหาเฉพาะหน้า แต่มีจุดเน้นคือจะต้องให้เด็กและเยาวชนทั้งหมดได้รับการศึกษาโดยได้รับความอนุเคราะห์จากโรงเรียนวัดใหม่สี่หมื่น (ยงค์ประชาเรืองวิทยานุกูล) สอนระดับชั้นอนุบาล ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 และโรงเรียนวัดเนกขัมมาราม (ถนอมราษฎร์อุทิศ) สอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ทางวัดได้สนับสนุนสิ่งที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ประกอบด้วย (1) การเตรียมของใช้ในชีวิตประจำวัน ของใช้ต่างๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวันของเด็กและเยาวชน เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผ้าห่ม เจ้าอาวาสเป็นผู้เตรียมให้ทั้งหมด แม่ครัวของวัดเป็นผู้เตรียมอาหารเช้า กลางวัน และเย็นให้กับเด็กและเยาวชน และ (2) การเตรียมการ

ด้านการศึกษา เจ้าอาวาสได้ประสานงานและ
ให้นโยบายกับโรงเรียน เพื่อให้เด็กและเยาวชน
ได้เข้าเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับ
มัธยมศึกษา โดยมีการประสานงานกับโรงเรียน
เพื่อให้เด็กและเยาวชนเข้าเรียน หากเด็กและ
เยาวชนคนใดมีความประสงค์จะศึกษาต่อใน
ระดับปริญญาตรี เจ้าอาวาสจะให้การสนับสนุน
อย่างเต็มที่ทั้งในส่วนของทุนการศึกษาและการ
ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครอง และดูแลเสมือนญาติใน
การดูแลครอบครัว ดังการสนทนากลุ่ม “ทางวัด
ก็ต้องดูแล เราดูแลเหมือนลูกหลานของเรา ก็ดูแล
ทุกเรื่องในการใช้ชีวิตประจำวัน ที่ขาดไม่ได้เป็น
หน้าที่ของเราโดยเฉพาะคือ อบรมสั่งสอนให้เป็น
คนดี ให้การศึกษากับเด็กทุกคนจนจบปริญญา
ตรี ฝึกให้เด็กและเยาวชนมีวินัย และส่งเสริมให้มี
รายได้เสริมในช่วงเวลาว่างจากการเรียน” (สนทนา
กลุ่มเด็กและเยาวชน, 2 ตุลาคม 2565)

นอกจากนี้แล้ว ยังดูแลคุณภาพชีวิต
ด้านอื่นๆ เช่น ในเวลาที่เจ็บป่วย ไม่สบาย
เจ้าอาวาสพาไปหาหมอ ดูแลการรักษาพยาบาล
ส่งรถไปรับไปส่งเด็กและเยาวชนที่ต้องการกลับไป
เยี่ยมบ้าน หรือไปทำกิจธุระไกลๆ เด็กที่สามารถ
เข้าศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยได้เจ้าอาวาส
จะทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองด้วยตนเอง คอยดูแล
พาไปรายงานตัว จ้องหอพัก

(2) การดูแล และประเมิน “ที่ดูแลน้อง”
ที่สำคัญๆ คือ (1) การติดตามด้านการศึกษา
มีการติดตามการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ความ
ก้าวหน้าในการศึกษาให้กับเด็กๆ มีการติดตาม
ผลการเรียนของเด็กทุกคนโดยสอบถามติดตาม
กับครูที่โรงเรียนและให้แนวทางในการสอน
และพัฒนาเด็กและเยาวชน เนื่องจากเด็กและ
เยาวชนที่รับมาอยู่ที่วัดในช่วงแรกยังพูดและ

ฟังภาษาไทยไม่ได้ จึงต้องมีการติดตามและพัฒนา
อย่างใกล้ชิด และ (2) การติดตามหลังจบการศึกษา
เด็กที่เรียนจบระดับปริญญาตรี มีงานทำที่มั่นคง
จะส่งเงินมาให้กับวัดคนละ 1,000 บาทเพื่อให้เจ้า
อาวาสนำมาใช้จ่ายเพื่อดูแลน้องๆ ต่อไป หรือจะ
นำเงินจำนวนนี้ไปช่วยเหลือสังคมตามคำสั่งสอน
ของเจ้าอาวาสที่สอนไว้ว่าให้เด็กๆ “เป็นผู้ให้บ้าง
หลังจากที่เป็นผู้รับ”

1.3 การจัดการและดูแลส่งเสริม คุณภาพชีวิตภายในวัด

การจัดการและดูแลเด็กและเยาวชน
ภายในวัดนอกจากจะให้ความสำคัญกับความ
ปลอดภัยด้านต่างๆ โดยเฉพาะ “สภาพแวดล้อม
ให้ปลอดภัย” โดยวัดได้ตระหนักถึงอันตรายที่
อาจจะเป็นผลกระทบต่อเด็กและเยาวชนที่เข้า
มาอาศัยภายในวัด ทั้งด้านความปลอดภัยจาก
การจัดสภาพแวดล้อมทางอาคารสถานที่พัก
เครื่องใช้ต่างๆ ที่จำเป็น วัดฤดูอันตราย และ
จัดสภาพแวดล้อมเหล่านั้นให้เหมาะสมเกิดความ
ปลอดภัย มีขอบเขตรั้วมิดชิด มีห้องพักที่มีความ
ปลอดภัย เป็นต้น “การกำหนดบริเวณที่ปลอดภัย”
โดยคณะสงฆ์และคณะกรรมการได้มีการกำหนด
เป็นระเบียบในการดูแล เช่น การอยู่ในพื้นที่
ไม่เปลี่ยวจนเกินไป ต้องมีเพื่อนและเพื่อนนักเรียน
อยู่เป็นกลุ่ม และให้มีพื้นที่ทั้งการทำกิจกรรมและ
ที่พักอาศัยอย่างเป็นสัดส่วน ทำกิจกรรมทั้งใน
ที่โล่งและบริเวณวัด การเล่นออกกำลังกาย ห้างน้ำ
ห้องส้วมที่เป็นสัดส่วน กำหนดรถรับส่งและการ
เดินทางไปโรงเรียน การนัดหมายและกำหนด
ระยะเวลาที่ชัดเจน ทั้งนี้อยู่ในการดูแลของคณะ
สงฆ์และคณะกรรมการที่ถูกมอบหมายเพื่อดูแล
กันและกัน ส่วนภารกิจในแต่ละวันของเด็กและ
เยาวชน ปรากฏดังแผนภูมิที่ 1

ช่วงเวลา		ภารกิจในแต่ละวันของเด็กและเยาวชน			
↑ เวลา แต่ละวัน 24 ชม. ↓	ช่วงเช้า	ตื่นทำกิจวัตร	ทำวัตรเช้า อาหารเช้า	เรียน	เดินทาง
	กลางวัน			เรียน	
	เย็น	ทำการบ้าน ทำความสะอาดวัด นอนพักผ่อน	ทำวัตรเย็น		เดินทาง
		(1) หอพัก (ในวัด)	(2) บริเวณวัด	(3) โรงเรียน	(4) ชุมชน
พื้นที่ (บริเวณวัด - โรงเรียน - ชุมชน) การดูแลเด็กและเยาวชนกลุ่มเปราะบาง					

แผนภูมิที่ 1 แสดงเวลากิจกรรมการดูแลคุณภาพชีวิตในแต่ละวัน
ที่มา: สรุปและสังเคราะห์โดยผู้ศึกษา

จากแผนภูมิที่ 1 แสดงให้เห็นถึงกิจกรรมรายสัปดาห์ โดยเริ่มตั้งแต่วันจันทร์ถึงศุกร์ ตื่นเช้า สวดมนต์ นั่งสมาธิ ทานอาหารเช้า นั่งรถที่วัดจัดให้ไปส่งที่โรงเรียน ช่วงกลางวันบางวันที่วัดจะนำอาหารใส่รถให้เด็ก ๆ ไปรับประทานถึงที่โรงเรียน บางวันจะรับเด็กกลับมารับประทานข้าวที่วัด และให้รถไปส่งไปโรงเรียนเพื่อเรียนช่วงบ่าย หลังเลิกเรียนวัดจะให้รถไปรับเด็ก ๆ กลับวัด รับประทานอาหารเย็น ทำกิจวัตรส่วนตัวหรือช่วยงานที่วัด นอกจากนี้แล้วในช่วงวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ จะเริ่มตั้งแต่การตื่นเช้า

สวดมนต์ นั่งสมาธิ ทานอาหารเช้า ช่วยงานที่วัดตามหน้าที่ของแต่ละคน เช่น ช่วยเลี้ยงน้องเด็กเล็ก อาบน้ำ ดูแลน้องๆ ช่วยกวาดทำความสะอาด ล้างห้องน้ำ ช่วยดูแลขายดอกไม้รูปเทียนบริการคนที่มาทำบุญที่วัด เด็กบางรายหากมีชาวบ้านขอให้ไปช่วยทำงานเจ้าอาวาสจะอนุญาตให้ไปเพื่อหารายได้เสริม หรือเด็กบางคนมีความสามารถทางด้านการเล่นดนตรีจะไปซ้อมดนตรีเพื่อไปแสดงหารายได้เสริมของตนเองและบางส่วนได้บริจาคช่วยเหลือวัดเป็นทุนสำหรับดูแลเด็กและเยาวชนภายในวัด

ภาพประกอบ 1 และ 2: กิจกรรมเด็กและเยาวชนภายในวัด และการสนทนากลุ่ม
ที่มาภาพ: บันทึกโดยผู้ศึกษา

3. ปัจจัยความสำเร็จ แม้ว่าจะระยะเวลาของการดูแลเด็กและเยาวชนกลุ่มเปราะบางในวัดใหม่สี่หมื่นจะใช้ระยะเวลาไม่นานนัก แต่ก็สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กลุ่มเป้าหมายได้พัฒนาตนเองและเป็นคนดีให้กับสังคมได้ ปัจจัยสนับสนุนและส่งเสริมให้สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง จากการสัมมนาเชิงลึก และการสนทนากลุ่ม พบว่าปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญมีดังนี้

3.1 ความเป็นผู้นำของเจ้าอาวาส บนพื้นฐานที่สำคัญที่สุดคือธำรงตนในฐานะพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้น “ประโยชน์สุขของมหาชน” ตามปณิธาน (aspiration) ของพระพุทธศาสนาที่มุ่งเกื้อกูลต่อประชาชนไม่เลือกชั้นวรรณะ การมีวิสัยทัศน์ที่ดีมุ่งต่อประโยชน์ของเด็กและเยาวชนในอนาคต มุ่งมั่น (passionate) ต่อภารกิจดำเนินการให้เกิดความต่อเนื่อง เป็นครูและที่ปรึกษาที่ดี เป็นผู้ประสานความร่วมมือในการดำเนินการต่างๆ

3.2 การยึดหลักธรรมเป็นแนวทางการดำเนินงาน เป็นหลักการและหลักปฏิบัติในการบริหารจัดการและดำเนินงาน ได้แก่ หลักพรหม

วิหารธรรม และหลักสังคหวัตถุ ซึ่งเป็นหัวใจหลักในการดำเนินงาน การดำเนินการตามหลักธรรมดังกล่าวได้ส่งผลให้เครือข่ายและประชาชนทั่วไปที่มีจิตศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นต้นทุนได้หลั่งไหลเข้ามาช่วยเหลือดูแลเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง

3.3 การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือ ทั้งจากความร่วมมือของคณะสงฆ์ในเขตพื้นที่จังหวัดราชบุรี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในการดูแลคุณภาพชีวิต เครือข่ายทางการศึกษาในพื้นที่ใกล้เคียง มีการให้ความร่วมมือด้านต่างๆ ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดูแลเด็กและเยาวชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีในเบื้องต้น เช่น การให้การศึกษ การสนับสนุนปัจจัยที่จำเป็น การสนับสนุนงบประมาณในการปรับปรุงสาธารณูปโภค เป็นต้น

3.4 สื่อสารและประชาสัมพันธ์ ปัจจุบันความสะดวกและการสื่อสารกิจกรรมและโครงการต่างๆ ที่วัดใหม่สี่หมื่นได้ดำเนินการถูกถ่ายทอดสู่สาธารณะอย่างต่อเนื่องส่งผลให้ประชาชนได้รับรู้ถึงกิจกรรมและความจำเป็นด้านต่างๆ ที่ทางวัดต้องการความช่วยเหลือ เช่น YouTube Facebook

การประชาสัมพันธ์ผ่านหน่วยงานต่างๆ ทั้งหมด เป็นปัจจัยสนับสนุนให้ภารกิจของวัดใหม่สี่หมื่นสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง

3.5 การช่วยเหลือและสนับสนุนจากรุ่นพี่รุ่นน้อง จุดมุ่งหมายในการดูแลเด็กและเยาวชนกลุ่มเปราะบางคือการให้โอกาสในการพัฒนาการศึกษา ฝึกทักษะที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต และการอบรมปมเพาะเพื่อให้เป็นคนดีในการอยู่ในสังคม เด็กที่มีศักยภาพที่สามารถดูแลตนเองได้แล้วและมีรายได้จะระดมทุนมาคอยสนับสนุนกิจกรรมของวัดและดูแลรุ่นน้องๆ รวมถึงสนับสนุนในการดูแลรับช่วงจัดหาช่องทางประกอบอาชีพให้กับรุ่นน้องเมื่อมีความพร้อมและมีศักยภาพที่จะออกไปดูแลตัวเองได้

4. ปัญหาและแนวทางการจัดการในอนาคต จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม พบว่าปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ พบว่าเด็กและเยาวชนที่เจ้าอาวาสได้รับเข้ามาดูแลในวัดใหม่สี่หมื่นนับว่าเป็นเด็กกลุ่มเปราะบางที่ถูกแยกส่วน (segregate) ด้วยเศรษฐกิจที่ไม่เท่าเทียมกับเด็กเยาวชนในพื้นที่อื่นๆ ทั่วไป และบางส่วนจะขาดโอกาสด้วยข้อจำกัดทางเชื้อชาติและสถานะทางกฎหมายส่งผลให้ “ความเท่าเทียม” ด้านคุณภาพชีวิตในทุกๆ ด้าน เช่น สิทธิและเสรีภาพทางด้านกฎหมายพื้นฐาน ได้แก่ การเข้าถึงการศึกษา การเข้าถึงการรักษาพยาบาล การเดินทางที่ต้องถูกจำกัด และอาจถูกดำเนินการทางกฎหมาย สิทธิทางวัฒนธรรม และอคติด้วยการแบ่งชนชั้นในฐานะพลเมืองผู้พักอาศัย ความมั่นคงทางอาชีพ และการเข้าถึงทรัพยากรอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม บนพื้นฐานของหลักเมตตาธรรม และการให้ความสำคัญกับ “การศึกษา” ที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ วัดใหม่สี่หมื่นยังคงให้ความสำคัญกับการดูแลคุณภาพชีวิตของเด็กกลุ่มเปราะบาง

ที่เข้ามาอาศัยและพักพิง โดยมุ่งหวังว่าวัดจะเป็นส่วนหนึ่งที่อยู่ดูแลให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เด็กและเยาวชนที่เข้ามาพักพิงเมื่อได้รับโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาตนเองแล้วจะสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีเกียรติและช่วยเหลือเกื้อกูลสังคมตามศักยภาพที่จะทำได้

สรุป และองค์ความรู้ใหม่

ดังกรณีศึกษาและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น บทบาทพระสงฆ์กับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของบุตรหลานแรงงานต่างด้าวที่นำหลักพุทธธรรมมาเป็นฐานในการดูแลและส่งเสริมให้เกิดคุณภาพชีวิตนั้น สามารถเชื่อมโยงและสรุปได้ตามลำดับ ดังนี้

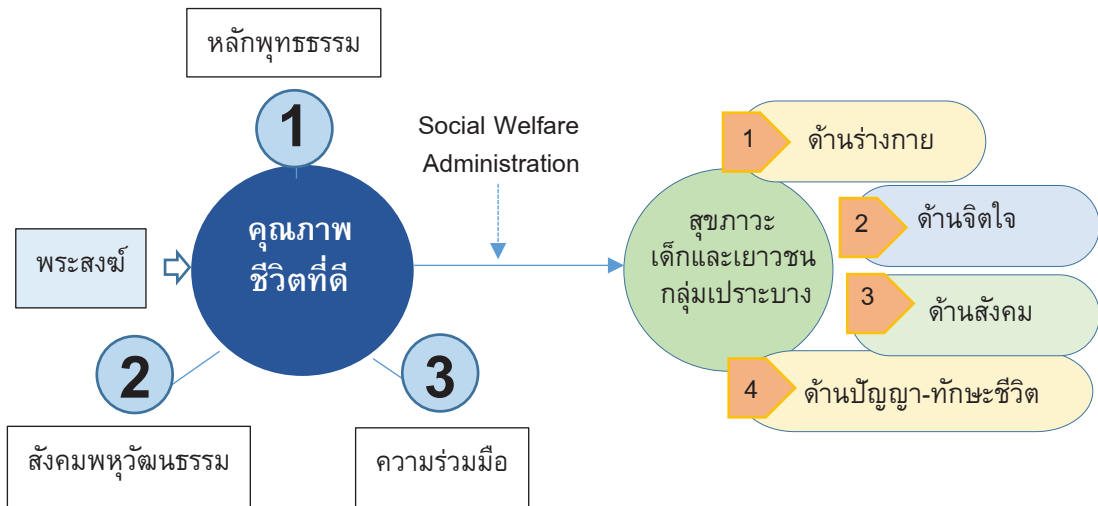
1. พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการช่วยเหลือและดูแลกลุ่มเปราะบางผู้ด้อยโอกาสเนื่องจากบทบาทของพระสงฆ์ดำรงอยู่ในสถานะผู้นำจิตวิญญาณ ผู้นำชุมชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการเป็น “พุทธบุตร” ที่มุ่งเกื้อกูลต่อประชาชนชาวโลกที่ได้รับความเดือดร้อน นอกจากนี้แล้วการเข้าใจและรับรู้ถึงแนวทางการบูรณาการการบริหารจัดการงานสวัสดิการสังคม (social welfare administration) กล่าวคือ ต้องมีความเชื่อตามหลักการพื้นฐานเรื่อง “คน” (people) ว่าทุกคนมีความเท่าเทียมกันในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (human being) บทบาทพระสงฆ์ในจึงต้องมีลักษณะของการบูรณาการทั้งด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น (locality or community development) วางแผนทางสังคม (social planning) และการปฏิบัติการเชิงสังคม (social action) ซึ่งต้องอาศัยพื้นที่ที่สำคัญของการปฏิบัติคือการเรียนรู้และเข้าใจถึงบริบทของชุมชนหรือใช้ชุมชนเป็นรากฐานของการทำงาน (community - based) นั่นเอง

2. คุณภาพชีวิตที่ดี (quality of life) ความอยู่ดีกินดีของชุมชน (community well-being) เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาชุมชนไม่ว่าจะสมาชิกในชุมชนนั้นๆ จะมีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม หรือด้านอาชีพการงานก็ตาม พระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณที่มุ่งนำพาประชาชนให้หลุดพ้นจากความทุกข์ และในฐานะที่เป็นผู้นำทางการปฏิบัติเพื่อให้สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขตามแนวทาง “ทางสายกลาง” ของพระพุทธศาสนา จากบทเรียนกรณีศึกษาวัดใหม่สี่หมื่นสะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการระหว่าง 3 องค์ประกอบหลัก คือ (1) *หลักธรรมทางพุทธศาสนา* โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลัก “พรหมวิหารธรรม” 4 ประการ (เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา) และหลักสังคหวัตถุ 4 ประการ (ทาน ปิยวาจา อุตถจริยา และสมานัตตา) เป็นหลักธรรมพื้นฐานตั้งต้นสำหรับบทบาทพระสงฆ์ในการทำงานพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้วยว่าหลักธรรมทั้ง 2 ประการสะท้อนให้เห็น “ลักษณะเชิงอุดมคติ” และ “ลักษณะเชิงความคาดหวัง” ของชุมชนต่อพระสงฆ์ในสังคมไทยซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา (2) *ความเข้าใจถึงความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม* (multicultural society) บริบททางสังคมและวัฒนธรรมปัจจุบันทั้งมิติของการเคลื่อนย้ายแรงงานต่างชาติ ความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีชีวิตและความแตกต่างทางวัฒนธรรมในพื้นที่ ความหลากหลายของการประกอบอาชีพและกระบวนการกลุ่มเกลาทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การเข้าใจและรับรู้ถึงบริบทเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานให้เกิดความเข้าใจและนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ

ชีวิตให้อยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความแตกต่างกันได้ และ (3) *ความร่วมมือร่วมแรงการทำงาน (co-creating of collaboration)* ความเป็นชุมชนที่มีการอยู่ร่วมกันของผู้คนหลายฝ่าย และองค์กรต่างๆ ที่เป็นโครงสร้างทั้งที่เป็นทางการ ไม่เป็นทางการ ภาคเอกชน ประชาสังคม หรือระดับปัจเจกบุคคลที่มีจิตอาสาในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น หากมีการเชื่อมประสานให้เป็นเครือข่ายการทำงาน มีการระดมความคิดเพื่อระบุปัญหาาร่วมกัน การวางแผน การร่วมดำเนินการ การประเมิน และร่วมกันยกระดับการทำงานให้เกิดความต่อเนื่อง ทั้งหมดจะเป็นเครื่องมือสำคัญในสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้เกิดความยั่งยืนกับชุมชนได้

3. คุณภาพชีวิตของกลุ่มเปราะบาง (vulnerable persons) โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนมีแนวโน้มทั้งจากบุตรหลานแรงงานต่างด้าว และกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่ประเทศไทยซึ่งจะดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องในสังคมไทย การเข้าใจถึงแนวทางการส่งเสริมคุณภาพชีวิตกับกลุ่มดังกล่าวอย่างเข้าใจ ทั้งด้านที่มาและฐานรากสำคัญของปัญหา แนวทางการดูแลและส่งเสริมคุณภาพชีวิต กฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพัฒนาเครือข่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาความร่วมมือ จะเป็นแนวทางสำคัญในการดูแลแบบองค์รวม (holistic approach) ได้ ไม่จำเพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งให้เกิดภาวะ หากแต่เป็นความร่วมมือเพื่อให้สังคมในภาพรวมสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีความสุขและเป็นสังคมที่น่าอยู่ในภาพรวมได้

จากการศึกษา สามารถสรุปการเชื่อมโยงได้ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 พระสงฆ์กับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตเด็กและเยาวชนกลุ่มเปราะบาง

อภิปรายผล

ประสบการณ์การส่งเสริมคุณภาพชีวิตจากวัดใหม่สี่หมื่น อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ดังกล่าวข้างต้นนั้น สามารถวิเคราะห์ได้ว่าท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ซับซ้อน และยากที่จะคาดคะเนนั้น การเคลื่อนย้ายประชากรยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องในประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นจำนวนมาก สังคมไทยจะต้องอยู่ร่วมกันกับสมาชิกต่างประเทศที่เข้ามาทำงานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตบนการเป็นสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลาย (multi-cultural society) และการออกแบบการดูแลเพื่อให้เกิดความเหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกหน่วยงานจะต้องคำนึงถึงและออกแบบให้สอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้น ซึ่งจากผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า พระสงฆ์วัดใหม่สี่หมื่น อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรีได้ยึดหลักการอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อ เคารพ

ในความแตกต่างของกันและกัน และสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน มีเป้าหมายหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ กาย จิตใจ สังคม และปัญญา และมีแนวทางการพัฒนา 3 ด้าน คือ 1) ความเท่าเทียม 2) ความหลากหลาย และ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชน ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้กับเด็กและเยาวชนกลุ่มเปราะบางให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของทรงชัย ทองปาน และสิริจิตต์ เดชอมรชัย (2565, 29 - 30) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตไว้ว่าจุดเริ่มสำคัญคือการสร้างความตระหนักและความสำนึกในศักดิ์ศรีของตนอย่างบริบูรณ์ เพิ่มพูนความเคารพในสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์แม้จะแตกต่างด้านเชื้อชาติ ศาสนา และถิ่นฐาน และได้เน้นว่าการศึกษจะต้องทำให้ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องส่งเสริมความเข้าใจ ความอดกลั้น และมีมิตรภาพระหว่างชาติ และกลุ่มเชื้อชาติ ชนกลุ่มน้อย หรือกลุ่มศาสนาต่างปวงโดยสานต่อถึงกิจกรรมของสหประชาชาติในการชำระไว้ซึ่งสันติภาพ นอกจากนี้แล้วจากผลการ

ศึกษาข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นว่าวัดและพระสงฆ์ นับว่าเป็นต้นท่อนทางสังคมที่ดีของสังคมไทยที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการดูแลคุณภาพชีวิตของสมาชิก ของชุมชนที่มาจาก การเคลื่อนย้ายแรงงาน และ พระสงฆ์จะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม คุณภาพชีวิตโดยยึดหลักธรรมทางพุทธศาสนา ทั้งหลักพรหมวิหารธรรม 4 ประการ (เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา) หลักสังคหวัตถุ 4 ประการ (ทาน ปิยวาจา อุตจริยา และสมานัตตา) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่เน้นถึงความรัก เมตตา การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และออกแบบ ให้สอดคล้องทุกมิติของคุณภาพชีวิตคือด้านกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ ร่วมกันและเป็นชุมชนที่อยู่ดีมีสุข (community well - being) และดำเนินชีวิตต่อไปได้ ซึ่งแนวคิด ดังกล่าวสอดคล้องกับสุรพล พะยอมแย้ม (2556, หน้า 21 - 26) ได้กล่าวถึงปัจจัยพื้นฐานของการ รวมกลุ่ม หรือการอยู่ร่วมกัน หรือการดำรงชีวิต ในรูปแบบของการเป็นวิถีชุมชน (community) มี องค์ประกอบสำคัญคือ การมีการผลิต มีการบริโภค และมีการจัดจำหน่ายจ่ายแจก (production, consumption, and distraction) การมีการ ถ่ายทอดความรู้และระเบียบปฏิบัติทางสังคม (sectionalization process) การควบคุมการกระทำ ของสมาชิกและมีข้อตกลงในการใช้ชีวิตร่วมกัน (social control) การให้สมาชิกทำกิจกรรมร่วมกัน (social participation) และการช่วยเหลือเกื้อกูล กันโดยมีเป้าหมายคือความสำเร็จของแต่ละบุคคล (mutual support) ซึ่งกระบวนการต่างๆ นี้จำเป็นต้อง อาศัยการพึ่งพาอาศัยกันและกัน หรือพึ่งพากัน เป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 สอดคล้องกับ โยตะ ชัยวรมันกุล (2563, หน้า 158) ได้กล่าวถึง 2 ลักษณะที่สำคัญของบทบาทพระสงฆ์ในการ ดูแลชุมชนคือ (1) ลักษณะที่เป็นบทบาทหลัก หรือ อาจกล่าวได้ว่าเป็นเฉพาะของพระสงฆ์ กล่าวคือ

การเป็นผู้นำชุมชนที่มุ่งการอบรมกล่อมเกลา จิตวิญญาณ และ (2) ลักษณะที่เป็นบทบาทรอง ของภารกิจ โดยพื้นฐานคือการเป็นผู้นำของ ชุมชนทั้งด้านการปฏิบัติและดำรงชีพบนเส้นทาง สายกลาง บนพื้นฐานของการดำเนินชีวิตที่ปกติ พระสงฆ์จะเป็นแบบอย่างในการเป็นผู้เอื้อเพื่อ การนำพาการสั่งสมและสร้างสรรค์วัฒนธรรมให้ เกิดขึ้นส่งต่อให้กับลูกหลานของชุมชนและสังคม ในยามวิกฤติหรือสถานการณ์ไม่ปกติ พระสงฆ์ จะต้องเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและทำการปฏิบัติ ในการนำพาประชาชนให้เกิดความสามัคคี ความ เชื่อมั่น และการธำรงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เพื่อให้ฝ่าฟันวิกฤติต่างๆ ให้ผ่านพ้นไปได้

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาจะเป็นเครื่องมือสำคัญใน การส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้กับเด็กและเยาวชน กลุ่มเปราะบางได้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ ความสำคัญกับการพัฒนารูปแบบการส่งเสริม การศึกษาที่เหมาะสมเพื่อให้เด็กและเยาวชน กลุ่มเปราะบางมีคุณภาพชีวิตที่ดีและเป็นสมาชิก ที่ดีในฐานะผู้ที่เข้ามาพักอาศัยประกอบอาชีพ ในประเทศไทย

2. แนวคิดความหลากหลายทาง วัฒนธรรม (multiculturalism) เป็นแนวคิดที่เน้น การคืนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้กับทุกคนที่ เกิดมาบนโลกมนุษย์ การให้ความสำคัญกับ แนวคิดนี้จะเป็นการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือ และดูแลซึ่งกันและกัน และจะเป็นภูมิคุ้มกันให้ สมาชิกที่มีความหลากหลายสามารถดำรงชีวิต อยู่อย่างมีความสุขได้

3. แนวคิดสวัสดิการชุมชน (community welfare - based) เป็นพื้นฐานของการพัฒนา ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ควรมีการส่งเสริมและ พัฒนาศักยภาพชุมชนที่มีต้นท่อนทั้ง 3 ด้าน

นี้ในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน และเป็นการส่งเสริมคุณภาพชีวิตประชาชนในมิติอื่น ๆ บนความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้

4. หลักพุทธธรรมเน้นความรักและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้กับเด็กและเยาวชนกลุ่มเปราะบางต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชนเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและอยู่ในสังคมอย่างปกติสุขได้

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณคณะสงฆ์วัดใหม่สี่หมื่น บุคลากร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ขอพระคุณคณาจารย์สาขาการจัดการชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง ในการลงพื้นที่ภาคสนาม การส่งเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอเพื่อเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะได้อย่างสมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนา. (2560). *แผนแม่บทภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561 - 2580*. [https://www.ratchaburi.go.th/plan - 2551/index.html](https://www.ratchaburi.go.th/plan-2551/index.html)
- ทรงชัย ทองปาน และสิริจิตต์ เตชอมรชัย. (2565). *บุตรหลานแรงงานต่างด้าว: สิทธิทางการศึกษา การจัดการศึกษา และห้องเรียนพหุวัฒนธรรม*. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โยตะ ชัยวรมันกุล. (2563). *พระพุทธศาสนากับสังคมสงเคราะห์*. <https://anyflip.com/ahqe/pumn/basic/201-250>
- สุรพล พยอมแย้ม. (2556). *จิตวิทยาในงานชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. บริษัท ส เจริญการพิมพ์ จำกัด.